

MARINA KOUMANOUDI, CHRYSMA MALTEZOU (ED.), *Dopo le due cadute di Constantinopoli (1204, 1453): Eredi ideologici di Bisanzio. Atti del Convegno Internazionale di Studi, Venezia, 4-5 dicembre 2006*, Convegno-12, Venezia, 2008, 335 p.

Lucrarea a cărei apariție ne propunem să o semnalăm în această scurtă notă bibliografică se intitulează *Dopo le due cadute di Constantinopoli (1204, 1453): Eredi ideologici di Bisanzio* și reunește în paginile sale o serie de comunicări ținute cu prilejul Conferinței Internaționale de Studii, organizate de Istituto Ellenico di Studi Bizantini e Postbizantini di Venezia, în colaborare cu Institutul Român de Cultură și Cercetare Umanistică din Veneția, între 4-5 Decembrie 2006. Această conferință (a 12-a la număr) se înscrie într-o serie de manifestări științifice începute încă din anul 2000 sub patronajul Institutului Elen, ce au drept scop dezbaterile unor aspecte variate legate de istoria și contactele culturale comune ale Serrenissimei Republici cu spațiul grecesc. De altfel este bine cunoscut faptul că de-a lungul Evului Mediu, interesele de dominație ale Veneției în bazinul Mării Mediterane au adus-o adesea în contact direct cu valorile și tradiția culturală elenă.

De această dată nucleul dezbaterilor s-a axat pe orașul Constantinopol și pe moștenirea culturală uriașă pe care a lăsat-o Europei și lumii întregi, Imperiul Bizantin. Încă de la fondarea sa de către coloniștii megarieni în 667 î.Hr., Bizanțul, prin așezarea sa geografică, a constituit o punte de legătură a civilizațiilor. De-a lungul istoriei sale zbuciumate orașul cezarilor a devenit un fel de *pium desiderium*, atât pentru rolul său strategic excepțional, cât mai ales pentru bogata semnificație ideologică pe care o conferea statutul său de capitală a Imperiului roman de Răsărit.

Excelenta sinteză privind istoria orașului de pe Bosfor în epoca otomană a lui Philip Mansel se intitula de altfel extrem de sugestiv: „Constantinople – City of the World’s Desire 1453–1924”¹. Într-adevăr, nimic nu poate descrie mai bine destinul zbuciumat al acestui oraș decât această obsesie pe care a stârnit-o, în cursa pentru stăpânirea sa. Asediat de multe ori de-a lungul existenței sale – de arabi, avari, slavi, cruciați – Constantinopolul a fost efectiv cucerit doar de două ori. O dată de către cavalerii latini în 1204 și a doua oară, definitiv, de turci în 1453. De altfel, aceste două date, așa cum apar și în titlul acestei lucrări, reprezintă cele două puncte cheie în jurul cărora se focalizează dezbaterile. Chiar dacă mulți consideră data de 29 Mai 1453 drept „un moment de cotitură” ce a marcat ireversibil, odată cu dispariția ultimului bastion al Imperiului roman de Răsărit, trecerea de la Evul Mediu la Epoca Modernă², lucrurile nu stau chiar

așa, pentru că moștenirea bizantină a continuat să se perpetueze, dând naștere acelei sintagme de *Byzance apres Byzance*, ce a marcat evoluția spirituală și culturală a Europei. Erijându-se în apărătoare a ortodoxismului dar și a spiritualității grecești de influență bizantină, statele din Estul Europei (între care și Principatele române), au continuat să păstreze „moștenirea” romanității răsăritene. Mai mult decât atât, un stat puternic precum Rusia – ce devine practic o „A treia Romă” – a transformat această moștenire într-o direcție de politică externă ce a vizat în anumite momente chiar redobândirea Constantinopolului.

În cadrul lucrării de față sunt tratate anumite aspecte particulare ale influenței bizantine după momentul 1453. Sunt abordate astfel, chestiuni de transmitere a influențelor juridice – C. Pitsakis (p. 17–39), de literatură și istoriografie – P. Gounaridis (p. 41–50), Kiril Topalov, Veska Topalova (p. 127–136), E. Ayensa (p. 137–146), D. Sakel (p. 147–171), A. Džurova (p. 273–291) sau de difuziune a curentelor de gândire, precum este cazul Neo-aristotelismului padovan – Joița (p. 245–252). Un alt aspect extrem de dezbătut îl reprezintă modelul imperial bizantin și transmiterea sa către statele „succesoare” – D.I. Mureșan (p. 57–126), S. Brezeanu (p. 173–183), M. Nystazopoulou-Pélékidou (p. 185–199), A. Carile (p. 233–243), S.P. Karpov (p. 253–257), S. Ronchey (p. 259–272) în vreme ce alte articole sunt destinate unor figuri marcante sau unor aspecte particulare ale istoriei bizantine și post-bizantine – D.G. Apostolopoulos (p. 51–56), G. Vespignani (p. 201–214), A.M. Orselli (p. 215–232). În fine, ultimul articol tratează aspecte ale culturii materiale, mai precis destinul unor obiecte de tezaur bizantine ce au luat drumul apusului în urma Cruciadei din 1204 – C. Ranoutsaki (p. 293–302).

Lucrarea este însoțită de un material ilustrativ de bună calitate și destul de generos ce vine în completarea temelor discutate în articole.

Consider apariția acestei lucrări ca fiind extrem de oportună în peisajul istoriografiei actuale. Sublinierea elementelor de continuitate și inovație pe care s-au grefat statele ce au preluat și au transmis mai departe cultura și civilizația bizantină, este un pas înainte în cunoașterea etapelor de tranziție de la lumea medievală spre modernitate.

Pentru spațiul nord-dunărean și Principatele române tocmai continuarea acestei „moșteniri” a jucat rolul de liant, conducând la formarea și cristalizarea unei conștiințe comune.

SEVER-PETRU BOȚAN

¹ Philip Mansel, *Constantinople – City of the World’s Desire 1453-1924*, Penguin Books, 1995.